

**КОРИСТУВАЧІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАДОВОЛЕННЯ ЇХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ**

*Розглянуто основні групи користувачів облікової інформації. Визначені їх інформаційні потреби. Встановлено можливості забезпечення користувачів обліковою інформацією щодо результатів діяльності, майнового та фінансового стану підприємства*

**Постановка проблеми.** Головним завданням бухгалтерського обліку, як інформаційної системи, є найбільш повне та своєчасне задоволення великої кагорти користувачів достовірними даними про стан майна та результати діяльності підприємства. Дуже часто інтереси окремих користувачів не співпадають і вони вимагають різної за змістом інформації, яка б їх влаштувала. Проф. Соколов Я.В. зазначає: "Різні групи осіб, що приймають участь в господарському процесі, переслідують неоднакові цілі, тому вибирають ті інструменти, ті методи обрахування фінансових показників, які їм вигідні" [1, с. 11].

Треба зазначити, що не всі користувачі можуть вливати на зміст інформації. Якщо менеджери підприємства (керівники, головні бухгалтери та інші), які безпосередньо приймають участь у формуванні облікової та звітної інформації, мають можливість через встановлення певних правил облікової політики змінювати на свою користь зміст окремих показників, якщо податкові органи під страхом застосування фінансових санкцій вимагають інформації, складеної виключно за нормами податкового законодавства, то потенційні інвестори, партнери з бізнесу (постачальники, покупці), які не мають впливу на хід діяльності користуються тією інформацією, яку їм подає керівництво підприємства.

Не виконує своєї основної функції зовнішній аудит, оскільки він є обов'язковим лише при підтвердженні об'єктивності показників звітності публічних акціонерних товариств.

**Стан вивчення проблеми.** Проблема інформаційних потреб окремих користувачів недостатньо вивчена, не повністю враховує економічні, політичні, соціальні інтереси окремих груп користувачів. Також невивченою залишається тема можливості впливу окремих учасників господарського процесу на зміст і форми подання інформації.

**Мета дослідження.** Метою даної статті є встановлення окремих груп користувачів облікової інформації, вивчення їх інтересів, конфліктних ситуацій, які можуть виникати в процесі забезпечення користувачів обліковою та звітною інформацією, можливостей їх впливу на достовірність інформації.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** За останній час в економічній літературі опублікована значна кількість наукових праць, присвячених проблемам вдосконалення обліку, його підпорядкуванню інформаційним потребам користувачів. Однак, більшість з них спрямовані на використання облікової інформації в управлінні діяльністю об'єктів господарювання, тобто, концентрується увага на придатності такої інформації в управлінні господарськими процесами на підприємстві. Таке управління здійснює лише одна група користувачів – менеджери підприємства.

На більш високому рівні певні, найбільш важливі управлінські рішення можуть приймати власники підприємства. Однак, такі рішення є епізодичними, виробляються і приймаються за результатами проведення зборів учасників, акціонерів, які відбуваються, зазвичай, один раз на рік. Вони стосуються не стільки управління операційною діяльністю, скільки прийняття кардинальних рішень за результатами роботи суб'єкта у звітному періоді: розподілу фінансових результатів, зміни напрямку діяльності, організаційної структури, виходу на нові ринки, питання реорганізації підприємства.

Більшість інших користувачів облікової інформації не приймають безпосередньої участі в управлінні, однак вони можуть вплинути на результати подальшої діяльності підприємства.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Користувачами облікової інформації слід вважати фізичних та юридичних осіб, державу та міждержавні організації, які проявляють інтерес до подій і процесів, що відбуваються на підприємстві, та хочуть мати інформацію про стан майна, результати діяльності, партнерську надійність, впевненість у тому, що підприємство буде успішно функціонувати й надалі. Усіх користувачів за ступенем впливу та змістом отримуваної інформації можна поділити на такі групи:

- власники – засновники, інвестори, акціонери;
- працівники – керівники, менеджери, інший управлінський апарат, інші працівники;
- держава – органи податкові, статистики, дозвільної системи, державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- партнери – постачальники, підрядники, покупці, замовники, інші дебітори й кредитори, банки;
- громадськість – потенційні інвестори.

Бухгалтерський облік як інформаційна система переслідує мету найбільш повного і своєчасного забезпечення користувачів достовірними даними стосовно майнового і фінансового стану, а також результатів діяльності підприємств. У світовій практиці облік називають мовою бізнесу. Він повинен забезпечувати користувачів інформацією стосовно щонайменше таких двох напрямів роботи підприємства:

- з оцінки економічної ефективності діяльності, яка визначається через прибутковість;
- з визначення майбутньої платоспроможності, можливості своєчасного і повного погашення своїх зобов'язань, що проявляється через фінансове становище суб'єкта господарювання.

До того ж окремі групи користувачів своїми діями по різному впливають на величину фінансових показників. Одні стараються їх мінімізувати. Інші бажають збільшення їх значень. І тільки окремі з них хочуть мати реальну картину. Зміст інформаційного забезпечення окремих користувачів та напрями їх впливу на основні показники діяльності підприємства подані на рис. 1.

Інформація за даними напрямами найперше необхідна для такої найбільш важливої групи користувачів, якими є власники (засновники, інвестори). Прибутковість діяльності, її зростання дає надію власникам на одержання частини прибутку у формі дивідендів. А покращення фінансового стану підвищує курс акцій підприємств на ринку фінансових інвестицій.

Саме за двома зазначеними напрямами будується облікова політика з врахуванням основної вимоги власників підприємства – одержання найбільш вигідних для них результатів діяльності. Соколов Я.В. визначає облікову політику, як "... засіб легальним способом одержувати необхідну адміністрації величину прибутку і подавати фінансовий стан фірми у відповідності з інтересами власників" [1, с. 24].

Вкладаючи у підприємство значний капітал, залучаючи для цього кредити банків та інші джерела, власники несуть найбільшу відповідальність, найбільші ризики. Чим вищим є ризики, тим більшою повинна бути премія за них, яка визначається розміром одержаних прибутків, стремлінням до максимальної рентабельності, мінімізацією податків та інших витрат, що дасть власнику

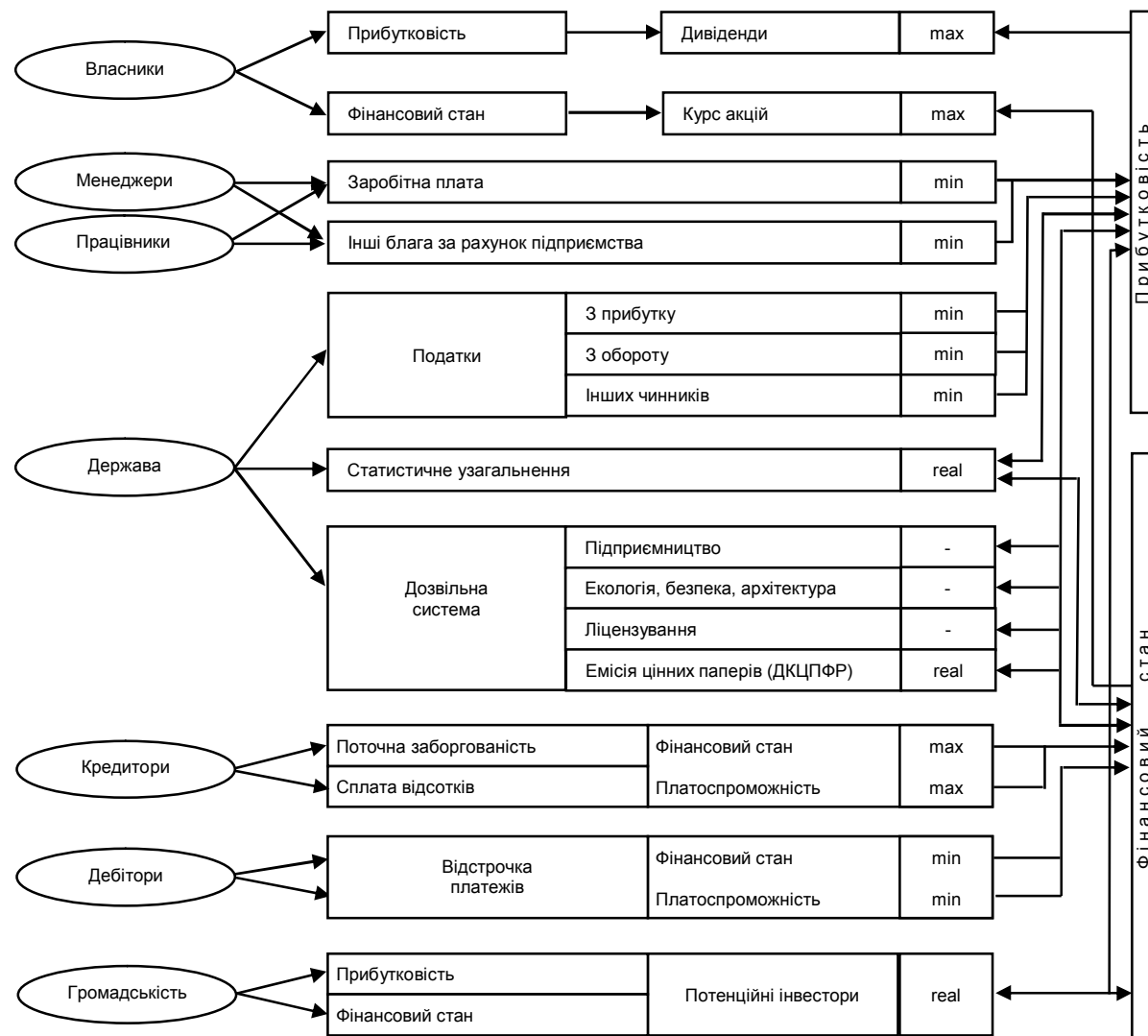


Рис. 1. Напрями інформаційного забезпечення різних категорій користувачів

високі дивіденди. З іншого боку, якщо прибуток замість виплати дивідендів реінвестується у підприємство, то підвищується його вартість, покращується фінансовий стан, що призводить до зростання курсу акцій, залучення на вигідних умовах додаткових інвестицій.

У практиці можуть мати місце й зворотні процеси, коли власники з метою мінімізації сплачуваних до бюджету податків, соціальних виплат відповідним органам і працівникам, спеціально занижують прибуток, намагаються скрити частину виручки (обороту від реалізації), всілякими способами завищують витрати.

Доходи підприємства є очевидними, вони підтверджуються документально. Визнання доходів за методом нарахування, коли вони виникають у момент передачі права власності на продукцію (товари, послуги) незалежно від часу її оплати, робить облік доходів досить простим і прозорим. Інша справа, коли передача такої продукції не документується і не відображається в обліку, що часто використовується на практиці. Такі операції є протизаконними, вони тягнуть за собою адміністративну та кримінальну відповідальність.

Діюча вітчизняна система оподаткування встановлює інший порядок визнання доходів – за першою подією: передачею прав на продукцію (товари, послуги), або одержання коштів (авансових платежів) від покупців, замовників. Такий підхід вносить значні розбіжності в систему обліку для складання фінансової та податкової звітності.

Тому варто позитивно оцінити закладені в новому проекті Податкового кодексу правила формування доходів при визначенні оподаткованого прибутку виключно за методом нарахування.

Натомість величина витрат, собівартість продукції, робіт, послуг можуть коригуватися в залежності від встановлених правил облікової політики підприємства через застосування того чи іншого методу оцінки використаних ресурсів і незавершеного виробництва, методик нарахування амортизації, способів розподілу непрямих витрат, формування і покриття витрат за окремими періодами, що дає можливість корегувати величину фінансових результатів.

Інша група користувачів – менеджери, хоча й відповідають за формування у системі обліку та звітності реальної інформації, хоча й намагаються своїми управлінськими діями покращувати результати діяльності підприємства, зацікавлені найперше у підвищенні своєї заробітної плати, одержанні премій, соціальних благ, пов'язаних з покращенням умов роботи, проживання, забезпечення інших соціальних пільг і гарантій за рахунок підприємства. Усе це призводить до зростання витрат підприємства і зменшення прибутку для власників. Додаткові виплати знижують платоспроможність фірми при здійсненні виробничих і комерційних операцій. Тобто, інтереси цих двох категорій користувачів (менеджерів та працівників) прямо протилежні тим інформаційним запитам, яких вимагає власник.

Негативний вплив на величину прибутку може мати збільшення податкового навантаження на підприємство, яке контролюють державні податкові органи. Орієнтація лише на вимоги податкового законодавства привела до певної деформації обліку в Україні, коли формування доходів, витрат, фінансових результатів здійснюється за податковими правилами. Нарахування амортизації за податковим методом, оцінка активів і зобов'язань лише за собівартістю, специфічні підходи до визнання окремих видів доходів і витрат призводять до викривлення в обліку і звітності інформації про реальний стан майна та ефективність роботи суб'єкта господарювання.

Особливі методи формування доходів і витрат, порядку нарахування і сплати значної кількості податків привели до виникнення спеціальної системи податкового обліку в Україні. Хоча назвати сучасні податкові розрахунки окремим видом обліку проблематично, оскільки такий облік не має свого предмету, спеціальних методів та прийомів. Формування валових доходів та витрат в системі оподаткування все одно проходить на основі даних бухгалтерського обліку.

Однак, результати діяльності за даними бухгалтерського і податкового обліку можуть суттєво відрізнятися. І такі розбіжності є цілком легальними. Більше того, в системі бухгалтерського обліку виникли такі нестандартні облікові об'єкти як податкові різниці – різниця між оцінкою активу або зобов'язання за даними фінансової звітності та податковою базою цього активу або зобов'язання відповідною. Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" уведено таку нову категорію як податковий прибуток (збиток), під

яким розуміється сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітний період.

Отже, кожен із зазначених користувачів (власники підприємства і держава, яку представляє податковий орган) одержує ту інформацію про результати діяльності суб'єкта, якої вони вимагають.

У практиці є ще дві категорії користувачів, інтереси яких щодо оцінки діяльності підприємства не співпадають. Це – кредитори і дебітори. Кредиторів менше цікавить результат діяльності (хоча вони можуть впливати на прибутковість суб'єкта через встановлення відсотків за надані кредити, застосування санкцій до недисциплінованих платників). Головним інформаційним джерелом для кредитора є дані про фінансовий стан і платоспроможність клієнта.

Якщо кредитори спонукають партнера по бізнесу до високих показників, що характеризують його фінансовий стан і платоспроможність, то дебітори, навпаки, своїми діями, а саме – стремлінням до відстрочки платежів знижують зазначені показники фінансової стійкості. Отже, й тут серед таких двох споріднених категорій користувачів облікової інформації виникає певна невідповідність щодо значення базових показників оцінки результатів роботи підприємства.

Загалом же, різні підходи до оцінки результативності роботи, які використовують окремі користувачі інформації, призводить до конфлікту інтересів, що може виникати між ними, негативно впливає на достовірність облікової та звітної інформації.

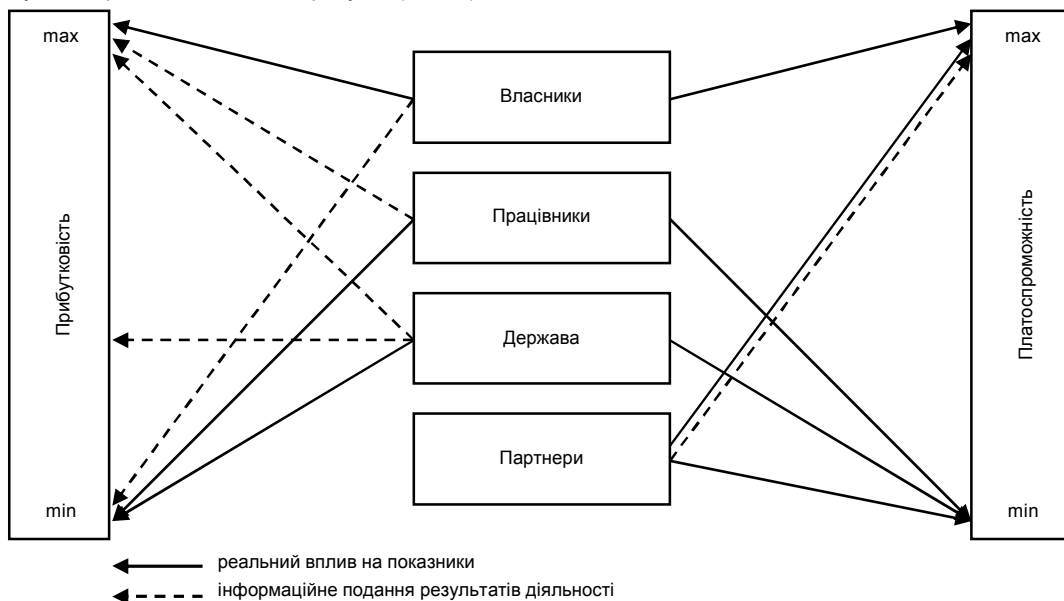


Рис. 2. Вплив користувачів на результати діяльності підприємства

Як показано на рис.2 окремі користувачі інформації можуть по різному впливати на результати діяльності. Власники, реально вимагаючи високих показників, стараються мінімізувати результати при їх поданні у державні органи для сплати податків та інших відрахувань.

Менеджери, намагаючись подати високі результати у звітності, вимагають значної винагороди для себе, що призводить до додаткових витрат і зниження прибутків для власників.

Партнери: одні з них вимагають високої результативності та стійкого фінансового стану – постачальники, підрядники, кредитори; інші негативно впливають на ці результати, стараючись відстрочити терміни платежів – покупці, замовники, дебітори.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Конфліктність інтересів окремих груп користувачів призводить

до неоднозначного відображення результатів діяльності у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Тому не варто стверджувати, що інформація за даними обліку та звітності у повній мірі відповідає якісним характеристикам правдивості, достовірності та неупередженості, навіть якщо вона одержана з дотриманням усіх вимог вітчизняних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

**Список використаної літератури:**

1. Бухгалтерский учёт: учеб. / И. И. Бочкарева, В. А. Быков, Я. В. Соколов; под ред. Я. В. Соколова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК "Велби", 2008. – 776 с.

КРУПКА Ярослав Дмитрович – доктор економічних наук, професор Тернопільського національного економічного університету